

УДК 338.432:[631.146.6+658.153]

І. М. Назаренко,

к. е. н., доцент кафедри економічного контролю та аудиту,
Сумський національний аграрний університет

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

I. Nazarenko,

candidate of sciences, associate professor of economic control and audit Sumy National Agrarian University

METHODICAL APPROACH TO THE ESTIMATION OF THE CAPITAL AVAILABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Передумовою прийняття виважених, фундаментальних управлінських рішень являється детальний, ґрунтовний аналіз джерел фінансування. Забезпеченість сільськогосподарських підприємств фінансовим капіталом (пасивами) не можна ретельно оцінити без проведення детального аналізу. В економічній та нормативній літературі існує значна кількість абсолютних та відносних індикаторів для проведення аналізу, але серед науковців не існує однозначного підходу до переліку фінансових показників, яким потрібно віддавати перевагу. Відповідно, у статті представлено методичний підхід до оцінки забезпеченості капіталом сільськогосподарських підприємств. Виокремлено вісім етапів аналізу. Сформульовано мету та завдання методичного підходу, виокремлено пріоритетні принципи та види аналізу дослідження капіталу. Доведено, що складовими інформаційна платформи аналізу капіталу доцільно вважати інформаційно-аналітичне забезпечення та інформаційно-нормативне забезпечення. Показники, які необхідно використовувати при реалізації методичного підходу згруповано у три групи (показники, що визначають структуру капіталу та характеризують платоспроможність і фінансову стійкість; показники, які характеризують обсяг вкладеного капіталу в активи підприємства; показники, які характеризують вартість підприємства). Представлено нормативні значення, яким мають відповідати відповідні коефіцієнти. Доведено необхідність спрямування управлінських рішень у напрямі оптимізації структури капіталу, застосування перспективних стратегій детального прогностичного дослідження капіталу та апробації застосування економіко-математичних методів аналізу капіталу для оцінки зон ризику.

Pre-condition of acceptance of the fundamental administrative decisions is the detailed analysis of financial sources. The availability of agricultural enterprises by financial capital (by passive ones) can not be carefully estimated without the leadthrough of the detailed analysis. In economic and normative literature there is a lot of absolute and relative indicators for the leadthrough of analysis, but among scientists there is not the synonymous approach to the list of financial indexes, which it is needed to give advantage. Accordingly, in the article there is the methodical approach to the estimation of the capital availability of agricultural enterprises.. Eight stages of analysis is selected. A purpose and task of methodical approach is formulated, priority principles and types of analysis of research of capital are selected. It is proved that the components of the information platform analysis of capital are information and analytical support, information and regulatory support. Indexes which have to be used for realization of methodical approach are grouped in three groups (indexes which determine a capital structure and characterize solvency and financial firmness; indexes which characterize the volume of the inlaid capital in the assets of enterprise; indexes which characterize the cost of enterprise). Normative values which the proper coefficients must answer to are presented.

The necessity of direction of administrative decisions are proven in the direction of optimization of capital, application of perspective strategies of the detailed prognosis research of capital and approbation of application of economical and mathematical methods of capital analysis for the estimation of risk areas.

Ключові слова: власний капітал, позиковий капітал, структура капіталу, платоспроможність, методичний підхід.

Key words: property asset, loan capital, capital structure, solvency, methodical approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

При прийнятті ефективних управлінських рішень важливого значення набуває діагностика діяльності підприємства, ключовою складо-

вою якої є аналіз. На сьогодні підприємства істотно відчувають нестачу фінансових ресурсів. Домінуючим ресурсом, який забезпечує здійснення виробничо-господарської діяль-

ності, джерелом утворення майна, є капітал. Даний показник — об'єкт вивчення різних галузей економічної науки: економічної теорії, економіки, бухгалтерського обліку, економічного аналізу, фінансового та стратегічного менеджменту.

Відповідно, передумовою прийняття виважених, фундаментальних управлінських рішень являється детальний, ґрунтовний аналіз джерел фінансування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематиці аналізу забезпеченості суб'єктів господарювання джерелами фінансування виробничо-господарської діяльності присвятили свої наукові праці І.О. Бланк, Г.О. Крамаренко, В.О. Подольська, Л.О. Рубан, Г.В. Савицька, Н.П. Шморгун, О.Є. Чорна, Ю.С. Цалко, О.В. Яріш та ін.

Забезпеченість сільськогосподарських підприємств фінансовим капіталом (пасивами) не можна ретельно оцінити без проведення детального аналізу. В економічній та нормативній літературі існує значна кількість абсолютних та відносних індикаторів для проведення аналізу, але серед науковців не існує однозначного підходу до переліку фінансових показників, яким потрібно віддавати перевагу.

Тому, актуальності набуває розробка детального, поетапно-обґрунтованого методичного підходу до оцінки забезпеченості капіталом підприємства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою написання наукової статті є розробка методичного підходу до оцінки забезпеченості капіталом підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вцілому, методичний підхід оцінки забезпеченості капіталом можна представити у вигляді восьми алгоритмічно-пов'язаних етапів:

I етап — формування мети оцінки аналізу капіталу;

II етап — виокремлення ключових пріоритетних завдань оцінки;

III етап — формулювання методологічних принципів аналізу капіталу;

IV етап — визначення видів аналізу дослідження капіталу;

V етап — моделювання інформаційної платформи;

VI етап — виокремлення напрямків та індикаторів (показників) оцінки;

VII етап — порівняння отриманих розрахункових індикаторів з пороговими значеннями;

VIII етап — прийняття управлінських рішень за результатами проведення оцінки, виокремлення перспективних поглиблених напрямків аналізу.

Узагальнена архітектура методичного підходу до оцінки забезпеченості капіталом сільськогосподарських підприємств представлена на рисунку 1.

У процесі проведення наукового дослідження доцільно акцентувати увагу на кожному етапі методичного підходу.

Перший етап. Метою методичного підходу є дослідження джерел формування та структури капіталу підприємств, аналіз індикаторів забезпеченості даним ресурсом, виокремлення пріоритетних стратегічних управлінських рішень для створення ефективних перспектив розвитку суб'єкта господарювання.

Другий етап. Ключовими пріоритетними завданнями є:

1. Дослідження галузевої особливості підприємств.

Формування капіталу сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах — питання складне, дискусійне і вирішення якого являється пріоритетним завданням власника (керівника), адже специфіка діяльності даної галузі вносить суттєві корективи у моделювання фінансової стратегії, головною компонентою якої являється капітал. Сільське господарство являється досить вразливою галуззю, на яку здійснюють істотний вплив (позитивного та негативного характеру) природні, екологічні, фінансові, економічні та політичні фактори. Однією з особливостей даної галузі є сезонний характер виробництва, що впливає на часовий розрив між періодом здійснення витрат та отриманням суб'єктом господарювання доходів від виробничо-господарської діяльності. Відповідно, дані ключові аспекти повинні бути врахованими.

2. Аналіз джерел формування власного капіталу.

3. Аналіз джерел формування зобов'язань.

4. Визначення та оцінка структури капіталу.

5. Встановлення динаміки змін капіталу.

6. Аналіз використання капіталу для формування активів суб'єкта господарювання.

7. Аналіз платоспроможності та фінансової стійкості.

8. Оцінка впливу змін складових капіталу на показники платоспроможності та ліквідності.

9. Оцінка вартості підприємства (використання показника "чисті активи").

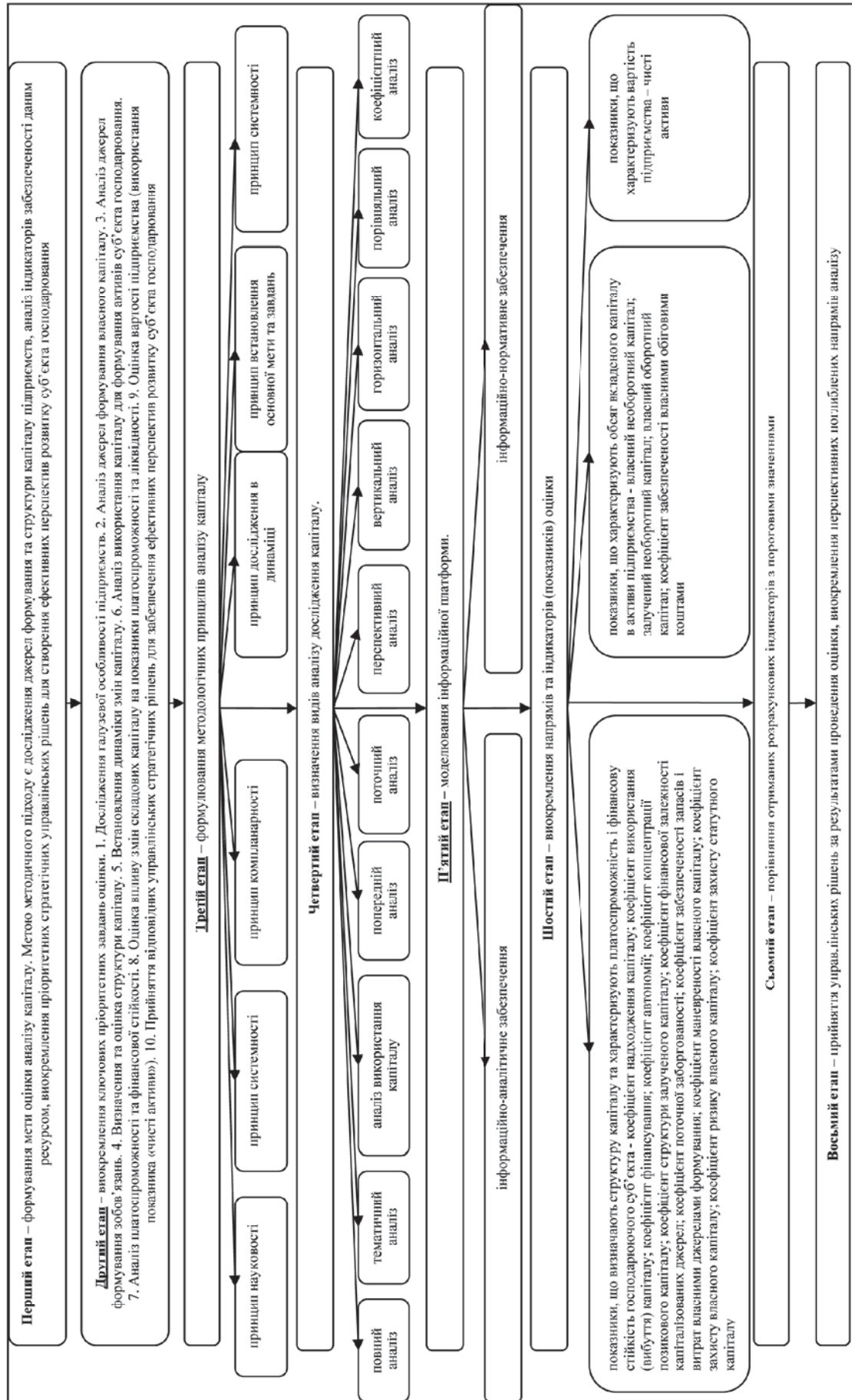

Рис. 1. Архітектура методичного підходу до оцінки забезпеченості капіталом сільськогосподарських підприємств

10. Прийняття відповідних управлінських стратегічних рішень для забезпечення ефективних перспектив розвитку суб'єкта господарювання.

Третій етап. У процесі реалізації методичного підходу оцінки забезпечення капіталом доцільно дотримуватися ключових пріоритетних принципів аналізу. В економічній літературі методологічні принципи аналізу капіталу чітко не виокремлені.

Враховуючи основні принципи економічного аналізу [4], адаптуємо їх до методики аналізу капіталу підприємства:

— принцип науковості — аналіз капіталу підприємства повинен відповідати вимогам економічних законів, враховувати науково-інноваційну спрямованість емерджентної економіки;

— принцип системності — аналіз капіталу підприємства необхідно здійснювати з урахуванням закономірностей економічної системи, враховувати всі явища і фактори, встановлювати їх взаємозв'язок і взаємозалежність;

— принцип компланарності — при дослідженні капіталу підприємства необхідно врахувати сукупність та компланарність факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання;

— принцип дослідження в динаміці — аналіз капіталу підприємства повинен здійснюватися в динаміці з метою формування чіткого уявлення та встановлення причини змін;

— принцип встановлення основної мети та завдань — важливим моментом в проведенні аналізу капіталу є чітко встановлена мета та виокремлення пріоритетних завдань дослідження;

— принцип конкретності та практичної корисності — результати аналізу обов'язково повинні мати числове вираження, а результати дослідження причин зміни показників повинні бути конкретними та детально обґрунтованими.

Четвертий етап. Необхідною умовою детального дослідження капіталу є застосування різноспрямованих видів та прийомів фінансового (економічного) аналізу, а саме: внутрішній, зовнішній, повний, тематичний, попередній, поточний, перспективний, експрес-аналіз, поглиблений, вертикальний, горизонтальний (трендовий), порівняльний, коефіцієнтний, аналіз використання капіталу по підприємству, аналіз використання капіталу за видами діяльності підприємства, аналіз використання капіталу за окремими господарськими операціями підприємства, аналіз використання капіталу по окремих структурних підрозділах підприємства [1; 2].

П'ятий етап передбачає моделювання інформаційної платформи. Складовими інформаційна платформи аналізу капіталу доцільно вважати інформаційно-аналітичне забезпечення та інформаційно-нормативне забезпечення.

Інформаційно-аналітичне забезпечення в практичному аспекті представлено переважно показниками фінансової звітності (ф. 1 "Баланс (Звіт про фінансовий стан)", ф. 2 "Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)", ф. 4 "Звіт про власний капітал"). Але в сучасних трансформаційних економічних умовах використання тільки бази фінансової звітності для належного аналізу капіталу є досить дискусійним питанням, оскільки показники фінансової звітності не завжди відображають повну та достовірну інформацію про результати діяльності підприємства як складної відкритої виробничо-господарської і соціальної системи. Загальновизнаним є факт, що фінансова звітність має завуальований характер та відображає показники, які характеризують результати діяльності суб'єкта господарювання за минулий період. Відповідно, це негативно впливає на поточне виявлення проблем, пов'язаних з використанням фінансових ресурсів, і не забезпечує швидкої їх діагностики та вирішення. В зв'язку з тим, що капітал є джерелом цінності підприємства, визначає його вартість, при проведенні аналізу потрібно досліджувати не тільки співвідношення його складових, а увагу необхідно акцентувати на якісних характеристиках.

Тому необхідно в інформаційному забезпеченні виокремити таку важливу компоненту, як організація та забезпечення системного збору інформації.

Системна методологія являє собою найбільш упорядковану надійну основу для управління складними сферами взаємозалежної діяльності, дозволяючи розкривати й аналізувати складові компоненти системи, послідовно сполучити їх один з одним. При системному підході і дослідженні управлінських систем виходять з того, що будь-яка організація є системою, кожний з елементів якої має свої визначені й обмежені цілі [3].

Цінність системного підходу полягає в тому, що розгляд категорій системного аналізу створює основу для логічного і послідовного підходу до проблеми прийняття рішень. Ефективність вирішення проблем за допомогою системного аналізу визначається структурою розв'язуваних проблем [5].

Системний збір інформації — це процес накопичення, групування інформації, необхідної

для дослідження структури капіталу та ефективності використання капіталу підприємства, зорієнтованої на виявлення проблемних питань та надання конструктивних пропозицій.

При системному підході інформаційне забезпечення повинне представляти інформаційний потенціал внутрішнього та зовнішнього середовища суб'єкта господарювання з урахуванням ключових діючих законодавчо-нормативних документів.

У зв'язку з цим, важливою сходинкою у вдосконаленні елементів методики аналізу є впровадження інформаційної платформи шляхом використання таких інформаційних компонентів як документи юридичної спрямованості (Статут, Протокол зборів акціонерів, Господарські договори, Кредитні договори, Облікова політика підприємства), первинні документи з обліку капіталу (ПКО, Акт приймання-передачі основних засобів, виписки банку, платіжні доручення та ін.), реєстри аналітичного та синтетичного обліку, складові форми фінансової звітності.

Інформаційно-нормативне забезпечення повинно бути представлене законодавчо-нормативними документами, які в обов'язковому порядку повинні бути враховані в процесі практичної реалізації методичного підходу. До даних документів слід відносити:

- Податковий кодекс України;
 - Господарський кодекс України;
 - Цивільний кодекс України;
 - Методику аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки;
 - Методичні рекомендації щодо визначення вартості чистих активів акціонерних товариств;
 - Національний стандарт № 3 "Оцінка цілісних майнових комплексів";
 - Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств — емітентів облігацій (крім комерційних банків);
 - Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України;
 - інші нормативні постанови та програми.
- Шостий етап — виокремлення індикаторів (показників) оцінки забезпеченості капіталом сільськогосподарських підприємств. Дані показники необхідно згрупувати з позиції трьох ключових аспектів:
- визначають структуру капіталу та характеризують платоспроможність і фінансову стійкість господарюючого суб'єкта;

- характеризують обсяг вкладеного капіталу в активи підприємства;

- характеризують вартість підприємства.

У першу групу показників доцільно віднести індикатори, які характеризують структуру капіталу та характеризують платоспроможність і фінансову стійкість господарюючого суб'єкта, а саме:

- коефіцієнт надходження капіталу;
- коефіцієнт використання (вибуття) капіталу;
- коефіцієнт фінансування;
- коефіцієнт автономії;
- коефіцієнт концентрації позикового капіталу;
- коефіцієнт структури залученого капіталу;
- коефіцієнт фінансової залежності капіталізованих джерел;
- коефіцієнт поточної заборгованості;
- коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними джерелами формування;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- коефіцієнт захисту власного капіталу;
- коефіцієнт ризику власного капіталу;
- коефіцієнт захисту статутного капіталу.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що на сьогодні не існує однозначного підходу до переліку фінансових індикаторів, які характеризують конкретні джерела формування майна підприємства.

Ключовими показниками, які характеризують обсяг вкладеного капіталу в активи підприємства, є:

- власний необоротний капітал;
- залучений необоротний капітал;
- власний оборотний капітал;
- коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами.

Третю групу показників представляють показники, які характеризують вартість підприємства.

Важливу місію в здійсненні фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання виконує показник "чисті активи", оскільки являється індикатором, який характеризує фінансовий стан підприємства, його вартість та інвестиційну привабливість [6].

Сьомий етап є порівняння отриманих розрахункових індикаторів за трьома групами показників з пороговими значеннями (табл. 1).

Значна кількість фінансових показників не мають порогового значення, але під час здійснення аналізу необхідно враховувати їх зміни в динаміці, а також акцентувати увагу на

Таблиця 1. Порогові значення показників забезпеченості капіталом

Група	Показники	Порогове значення
Показники, які визначають структуру капіталу та характеризують платоспроможність і фінансову стійкість господарюючого суб'єкта	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	> 1,0
	Коефіцієнт автономії	> 0,5
	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	≤ 0,5
	Коефіцієнт фінансової залежності капіталізованих джерел	0,6
	Коефіцієнт поточної заборгованості	0,1 – 0,2
	Забезпеченість запасів і витрат власними джерелами формування	0,6-0,8
	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0, збільшення
	Коефіцієнт ризику власного капіталу	≥ 0,5
	Коефіцієнт захисту статутного капіталу	мін 0,25
	Показники, які характеризують обсяг вкладеного капіталу в активи підприємства	Коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами
Показники, які характеризують вартість підприємства	Чисті активи	для акціонерних товариств не менше розміру зареєстрованого капіталу

нормативних значеннях відповідних показників, основою розрахунку яких вони являються.

Восьмий етап. Прийняття управлінських рішень за результатами проведення оцінки. На основі розрахованих показників та порівняння їх з пороговими значеннями необхідно прийняти відповідні управлінські рішення.

ВИСНОВКИ

Взагалі, аналіз фінансово-економічних показників та джерел фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств дає підстави стверджувати залежність господарюючих суб'єктів від зовнішніх позикових джерел. Відповідно управлінські рішення мають бути спрямованими у напрямі оптимізації структури капіталу, застосування перспективних стратегій детального прогностичного дослідження капіталу та апробації застосування економіко-математичних методів аналізу капіталу для оцінки зон ризику.

Література:

1. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / Є.В. Мних, А.Д. Бутко, О.Ю. Большакова [та ін.]; за ред. проф. Є.В. Мниха. — К.: КНТЕУ, 2005. — 232 с.

2. Бланк А.И. Управление использованием капитала / А.И. Бланк. — К., 2002. — 655 с.

3. Воронкова В.Г. Управление людскими ресурсами: философські засади [Текст]: навчальний посібник / В.Г. Воронкової. — К.: ВД "Професіонал", 2006. — 576 с.

4. Экономический анализ [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/ekonomika-firmy/ekonomicheskiy-analiz.html>

5. Системний аналіз [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Системний_аналіз

6. Цал-Цалко Ю.С. Формування ринкової вартості підприємства в системі показників бухгалтерського обліку / Ю.С. Цаль-Цалко // Вісник Житомирського національного агро-екологічного університету. — Житомир, 2012. — № 2 (2). — С. 308—314.

References:

1. Mnih, E. V. Butko A. D. and Bolshakova O. Yu. (2005), Analiz i kontrol v sistemi upravlinnya kapitalom pidpriemstva [Analysis and control in the system of capital management enterprises], KNTEU, Kyiv, Ukraine.

2. Blank, A. I. (2002), Upravlenie ispolzovaniem kapitala [Management of capital], Kyiv, Ukraine.

3. Voronkova, V. G. (2006), Upravlinnya lyuds'kimi resursami: filosofsk'i zasady [Human Resource Management: Philosophical Foundations], Profesional, Kyiv, Ukraine.

4. Grandars (2016), "Economic analysis", [Online], available at: <http://www.grandars.ru/college/ekonomika-firmy/ekonomicheskiy-analiz.html> (Accessed 20 Jan 2016).

5. Wikipedia (2016), "Systems analysis", [Online], available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Systems_analysis (Accessed 20 Jan 2016).

6. Tsal-Tsalko, Yu. S. (2012), "The determination of market value of enterprise in the system of indicators of accounting", Visnik Zhitomirskogo natsionalnogo agroekologichnogo universitetu, vol 2, pp. 308—314.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2016 р.